

Mål C-287/22

Sammanfattning av begäran om förhandsavgörande enligt artikel 98.1 i domstolens rättegångsregler

Datum för ingivande:

3 maj 2022

Hänskjutande domstol:

Sąd Okręgowy w Warszawie (Polen)

Datum för beslutet att begära förhandsavgörande:

24 mars 2022

Klagande:

YQ

RJ

Motpart:

Getin Noble Bank S.A.

Saken i målet vid den nationella domstolen

Ogiltigförklaring av ett kreditavtal på grund av att det innehåller oskäligen avtalsvillkor och föreläggande om betalning av ett penningbelopp

Syfte med och rättslig grund för begäran om förhandsavgörande

Tolkning av artiklarna 6.1 och 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäligen villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169) och artikel 267 FEUF

Tolkningsfråga

Utgör artikel 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13, mot bakgrund av proportionalitetsprincipen och effektivitetsprincipen, hinder för en sådan tolkning av nationella bestämmelser och nationell praxis enligt vilken en nationell domstol,

bland annat på grund av konsumentens skyldighet att fullgöra sina åtaganden gentemot näringsidkaren eller näringsidkarens goda ekonomiska situation, kan avslå konsumentens begäran om att domstolen ska förordna om interimistiska åtgärder (interimistiska åtgärder avseende talan) som innebär att fullgörandet av ett avtal, som sannolikt kommer att förklaras ogiltigt till följd av att oskäligen avtalsvillkor utesluts, avbryts under förfarandets gång?

Anförda unionsbestämmelser

Direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäligen villkor i konsumentavtal, artiklarna 6.1 och 7.1

EU-domstolens beslut av den 26 oktober 2016, Ismael Fernandez Oliva, de förenade målen C-568/14-C-570/14, EU:C:2016:828

Anförda nationella bestämmelser

I artikel 385¹ i ustawa z 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (lag av den 23 april 1964, civillagen) (Dz. U. 2020, position 1740) (nedan kallad civillagen) föreskrivs följande:

- ”§1. Avtalsvillkor i ett konsumentkreditavtal som inte har avtalats individuellt är inte bindande för konsumenten om dennes rättigheter och skyldigheter enligt nämnda avtal är utformade på ett sätt som strider mot god sed och allvarligt åsidosätter konsumentens intressen (oskäligen avtalsvillkor). Detta gäller inte för avtalsvillkor som avser parternas huvudsakliga prestationer, särskilt med avseende på pris eller ersättning, om de är tydligt formulerade.
- §2. Om ett avtalsvillkor inte är bindande för konsumenten enligt 1 § ska avtalet förbli bindande i övrigt för parterna.
- §3. Ett villkor i ett avtal som inte varit föremål för individuell förhandling är ett avtalsvillkor vars innehåll konsumenten inte haft något verkligt inflytande över. Detta gäller i synnerhet för avtalsvillkor som är baserade på standardavtal som avtalsmotparten har föreslagit för konsumenten.
- §4. Det ankommer på den som påstår att en klausul har varit föremål för individuell förhandling att bevisa detta.”

Artikel 405 i civillagen:

”Den som utan rättslig grund erhåller en ekonomisk fördel till förfång för tredje man är skyldig att återbördna denna fördel som en naturaförmån, och, om detta inte är möjligt, att återbetala dess värde.”

Artikel 410 i civillagen:

- §1. Bestämmelserna i föregående artiklar är särskilt tillämpliga på felaktigt utbetalda belopp.
- §2. Ett belopp har utbetalats felaktigt om den som har gjort betalningen överhuvudtaget inte hade någon förpliktelse eller inte hade någon förpliktelse gentemot den person till vilken utbetalningen gjordes, eller om grunden för betalningen har fallit bort eller det avsedda syftet med betalningen inte har uppnåtts, eller om den rättshandling på grundval av vilken betalningen skulle göras var ogiltig och inte blev giltig efter det att betalningen hade verkställts.”

I artikel 189 i ustawa z 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego (lag av den 17 november 1964, civilprocesslagen) (Dz. U. 2021, position 1805) (nedan kallad civilprocesslagen) föreskrivs följande:

”Klaganden får väcka talan vid domstol om fastställelse av att ett rättsförhållande eller en rättighet föreligger eller inte föreligger, under förutsättning att klaganden har ett berättigat intresse av att få saken prövad.”

Artikel 730¹ i civilprocesslagen:

”§ 1. Varje part eller deltagare i förfarandet får kräva att säkerhet ställs om vederbörande kan visa att det föreligger ett anspråk och ett rättsligt intresse av att säkerhet ställs.

§ 2. Ett rättsligt intresse av att säkerhet ställs föreligger när avsaknaden av säkerhet kommer att förhindra eller allvarligt försvåra verkställigheten av ett rättsligt beslut som fattats i ett ärende eller på annat sätt förhindrar eller allvarligt försvårar uppnåendet av ändamålet för förfarandet.

§ 2(1). Ett rättsligt intresse av säkerhet anses ha visats föreligga när den som begär säkerhet är klagande som har begärt betalning på grund av en affärstransaktion i den mening som avses i ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (lag om motverkande av kraftiga betalningsförseningar vid handelstransaktioner, av den 8 mars 2013), när transaktionens värde inte överstiger 75 000 złoty och anspråket på betalning inte har uppfyllts och minst tre månader har förflutit sedan den dag då beloppet var förfallet till betalning.

§ 3. I beslutet om hur säkerhet ska ställas ska domstolen ta hänsyn till parternas eller deltagarnas intressen i förfarandet på ett sådant sätt att den berättigade säkerställs ett tillfredsställande rättsskydd och den förpliktade inte belastas mer än vad som är nödvändigt.”

Artikel 731 i civilprocesslagen:

”Säkerheten ska inte syfta till betalning av fordran, om inte annat föreskrivs i lag.”

Artikel 755 i civilprocesslagen:

”§ 1. Om föremålet för säkerheten inte är en penningfordran ska domstolen ställa säkerhet på det sätt som den anser lämpligt under omständigheterna, dock utan att utesluta de sätt som föreskrivs för att säkra penningfordringar. Domstolen kan särskilt:

- 1) fastställa parternas eller deltagarnas rättigheter och skyldigheter under förfarandets gång,
- 2) införa ett förbud mot att överlåta de föremål eller rättigheter som berörs av förfarandet;
- 3) skjuta upp verkställighetsförfarandet eller något annat förfarande för verkställighet av beslutet,
- 4) fastställa det sätt på vilket vårdnaden om och kontakten med minderåriga barn ska säkerställas;
- 5) förordna om inskrivning av en lämplig varning i fastighetsregistret eller i relevant register.

§ 2. När det gäller skydd för personliga rättigheter får säkerhet i form av ett förbud mot offentliggörande beviljas endast om ett viktigt allmänt intresse inte motsätter sig detta. När domstolen beviljar säkerhet fastställer den hur länge förbudet ska gälla, vilket inte får vara längre än ett år. Om förfarandet i målet pågår får den berättigade, innan den tidsperiod för vilken förbudet mot offentliggörande har utfärdats har löpt ut, begära ytterligare säkerhet; bestämmelserna i första och andra meningen ska tillämpas. Om den berättigade har begärt ytterligare säkerhet ska förbudet mot offentliggörande fortsätta att gälla tills begäran slutgiltigt har avgjorts.

§ 2(1). Artikel 731 ska inte tillämpas om säkerheten är nödvändig för att motverka en risk för skada eller andra effekter som är negativa för den berättigade.

§ 3. Domstolen ska delge den förpliktade det beslut som fattats inom lykta dörrar i vilket den ålägger honom eller henne att utföra eller avstå från att utföra en handling eller att inte störa den berättigades verksamhet. Detta gäller inte bestämmelser enligt vilka föremål som är i den förpliktigades besittning ska överlämnas.”

Kortfattad redogörelse för de faktiska omständigheterna och förfarandet i målet vid den nationella domstolen

- 1 YQ och RJ ingick år 2008 ett avtal om hypotekslån med motparten Getin Noble Bank SA på ett belopp om 643 395,63 polska złoty vilket var indexerat mot schweiziska franc (CHF). Enligt låneavtalet skulle lånebeloppet omräknas till

CHF till en av banken fastställd köpkurs och amorteringarna, vilka beräknades i CHF, återbetalas enligt en säljkurs som också fastställdes av banken. Klagandena underrättades om effekterna av ändringar av ränte- och valutakurser i form av en tabell i vilken amorteringarna på lånet jämfördes med antagandet att lånebeloppet ökar med 20 procent och vid en ökning av valutakursen med 15,6 procent (vilket motsvarade skillnaden mellan den högsta och lägsta valutakursen under det senaste året).

- 2 Inom ramen för sin talan yrkade klagandena att avtalet i fråga skulle förklaras ogiltigt samt att ett belopp om 375 042,34 złoty jämte lagstadgad dröjsmålsränta och rättegångskostnader skulle betalas. Klagandena framställde även ett yrkande i andra hand med åberopande av att omvandlingsklausulerna är oskäligen och att avtalet kan fortsätta att gälla även efter det att de oskäligen klausulerna har utslutits. De framställde även en begäran om att säkerhet skulle ställas avseende talan om att låneavtalet skulle förklaras vara ogiltigt, genom att fastställa rättigheter och skyldigheter för parterna i förfarandet under den tid förfarandet pågick, genom att tillfälligt upphäva skyldigheten att återbetala amorteringarna enligt låneavtalet till dess att förfarandet rättskraftigt avslutats (a), genom att förbjuda motparten att inge en förklaring om uppsägning av avtalet (b) och genom att förbjuda motparten att vid Biuro Informacji Gospodarczej informacji (institutet för ekonomisk information) lämna uppgifter om att klagandena inte gjorde några återbetalningar på lånet innan förfarandet avslutats.
- 3 Banken som är motpart har i sitt svaromål yrkat att talan ska ogillas och har anfört processuella invändningar samt har förnekat att avtalsvillkoren var oskäligen. Motparten ingav handlingar för att intyga att dessa villkor var lagenligen och ifrågasatte klagandenas ställning som konsumenter. Motparten hävdade också att den har rätt till återbetalning av hela det kapital som utbetalats och ersättning för utnyttjandet av kapitalet. När det gäller ansökan om säkerhet har motparten anfört att klagandenas begäran inte har underbyggts med bevisning och att den var preskriberad.
- 4 Klagandena överklagade detta beslut vid Sąd Okręgowy w Warszawie (Regionala domstolen i Warszawa, Polen) (förstainstansrätten), varigenom ovannämnda ansökan avslogs och yrkade att ansökan skulle bifallas i dess helhet.

Parternas huvudargument i det nationella målet

- 5 I första instans anförde klagandena att låneavtalet innehöll oskäligen villkor om indexering av lånebeloppet till den utländska valutan och att det begärda beloppet utgjorde summan av de inbetalningar som klagandena gjort, vilken utgjorde en felaktig erlagd betalning till motparten. I sitt överklagande av det beslut som domstolen i första instans meddelat gjorde de gällande att de hade ett rättsligt intresse av att säkerhet ställdes, eftersom varje betalning ökar det belopp som motparten ska återbetala till dem. När det gäller ansökan om säkerhet anförde motparten att klagandenas anspråk inte hade underbyggts med bevisning och att

det var preskriberat. Motparten ingav även handlingar för att styrka sin goda ekonomiska situation.

Kortfattad redogörelse för skälen till begäran om förhandsavgörande

- 6 För att besvara tolkningsfrågan har den hänskjutande domstolen på grundval av nationell rätt slagit fast att det förhållandet att avtalet innehåller oskäligen villkor, enligt vilka konsumenten bland annat ska bära valutarisken, medför att avtalet inte kan fortsätta att gälla i sin helhet, vilket är likvärdigt med att avtalet är ogiltigt (artikel 385¹ i civillagen), och att var och en av parterna i det ogiltiga avtalet har anspråk på återbetalning av de belopp som har erlagts (artikel 410 i civillagen).
- 7 Förfarandet vid den nationella domstolen äger rum inom ramen för ett förfarande om säkerhetsåtgärder, inom ramen för vilket domstolen beslutar om säkerhetsåtgärder på grundval av parternas konstateranden som har underbyggts med bevisning. Den hänskjutande domstolen fann att det hade underbyggts att vissa villkor i det avtal som klagandena ingått i egenskap av konsumenter var oskäligen, eftersom de innebar en valutarisk för konsumenterna och gjorde det möjligt för banken att fritt utforma valutaspreaden (de liknar villkoren i det avtal som var aktuellt i mål C-260/18), eftersom klagandena i det nationella målet vid genomförandet av avtalet hade betalat banken cirka 59 procent av det utbetalade lånebeloppet och de tillägg till avtalet som parterna ingått har inte lett till att verkan av de oskäligen villkoren har återställts.
- 8 Artikel 385¹ i civillagen, varigenom direktiv 93/13 har införlivats med polsk rätt ska tolkas på så sätt att direktivets syften uppnås så effektivt som möjligt. Såsom EU-domstolen redan har slagit fast ska artikel 6.1 i direktiv 93/13 tolkas så, att ett avtalsvillkor som förklarats vara oskäligen i princip ska anses inte ha existerat, vilket innebär att det inte kan ha någon verkan gentemot konsumenten. En domstols fastställelse av att ett sådant avtalsvillkor är oskäligen ska följaktligen i princip innebära att konsumentens rättsliga och faktiska situation ska återställas till den situation som konsumenten hade befunnit sig i om avtalsvillkoret inte hade existerat. Den nationella domstolens skyldighet att underlåta att tillämpa ett oskäligen avtalsvillkor enligt vilket belopp som visat sig vara felaktigen ska erläggas medför i princip en återgång av avtalet såvitt avser dessa belopp (se dom av den 21 december 2016, Francisco Gutiérrez Naranjo, C-154/15, C-307/15 och C-308/15, ECLI:EU:C:2016:980, punkterna 61 och 62). Kravet på en tolkning i enlighet med unionsrätten avser även nationella förfaranderegler (se dom av den 14 juni 2012, Banco Español de Crédito SA, C-618/10, ECLI:EU:C:2012:349, punkterna 53– 57).
- 9 EU-domstolen har vid upprepade tillfällen gjort allmänna yttranden om behovet av att nationella domstolar har möjlighet att ta till interimistiska åtgärder för att uppnå full effekt av domstolsbeslut gällande skyddet av rättigheter som härrör från unionsrätten (se dom av den 19 juni 1990, Factortame, C-213/89, EU:C:1990:257, punkt 21, dom av den 11 januari 2001, Siples, C-226/99,

EU:C:2001:14, punkt 19, dom av den 13 mars 2007, Unibet, C-432/05, punkt 67). EU-domstolen har på grundval av direktiv 93/13 redan uttalat sig om huruvida det är nödvändigt att vidta en interimistisk åtgärd bland annat när utmätning av den fasta egendom där konsumenten är bosatt pågår (dom av den 10 september 2014, Kusionova, C-34/13, EU:C:2014:2189, punkt 66, och dom av den 14 mars 2013, Aziz, C- 415/11, EU:C:2013:164, punkt 59).

- 10 Icke desto mindre kan interimistiska åtgärder vara viktiga inte enbart för att avbryta verkställighet mot konsumenter, utan även i de fall då konsumenterna vidtar andra rättsliga åtgärder för att begära att vissa avtalsvillkor ogiltigförklaras (se beslut av den 26 oktober 2016, Ismael Fernandez Oliva, förenade målen C-568/14-C-570/14, EU:C:2016:828). EU-domstolen har också angett att nationella bestämmelser som hindrar en domstol från att avbryta verkställighet av utmätningen i avvaktan på en prövning av konsumentens påståenden om att avtalet är oskäligt är oförenliga med bestämmelserna i det ovannämnda direktivet (se dom av den 26 juni 2019, Kuhar, C-407/18, EU:C:1990:257).
- 11 Artikel 7.1 i direktiv 93/13 ålägger således den nationella domstolen en skyldighet, även ex officio, att förordna om en lämplig interimistisk åtgärd om det är nödvändigt att förordna om en sådan åtgärd för att säkerställa att ett framtida beslut om oskäliga avtalsvillkor får full verkan.
- 12 I nationell rättspraxis vinner konsumenter sällan framgång med en begäran om att en sådan säkerhetsåtgärd ska vidtas. En del av de nationella domstolarna har slagit fast att en fastställesetalan (artikel 189 i civilprocesslagen) inte kan verkställas genom exekution och att dess syfte endast är att officiellt bekräfta avtalsvillkorens oskäliga karaktär eller deras ogiltighet. En sådan tolkning tycks bortse från frågan om återgång till följd av ett oskäligt avtalsvillkor. En annan uppfattning grundar sig på artikel 731 i civilprocesslagen, enligt vilken säkerheten inte får syfta till att betala fordran. Enligt en tredje uppfattning hänvisas till att konsumenten ska ha ett rättsligt intresse av att säkerhet ställs (artikel 730¹ § 2 i civilprocesslagen) och till en oskäligt betungande börda för den förpliktade (motparten) (artikel 730¹ § 3 i civilprocesslagen). I en del av rättspraxis anses att båda parter i ett ogiltigt låneavtal har anspråk på återbetalning av felaktigt erlagda belopp och det har uppmärksammats att konsumenten i princip måste återbetala det kapital som utnyttjats.
- 13 Med hänsyn till att låneavtalet förklaras vara ogiltigt, är det redan i det inledande skedet av förfarandet nödvändigt att vidta lämpliga interimistiska åtgärder (till exempel att upphäva skyldigheten att betala amorteringar och ränta som följer av detta avtal under hela den tid som förfarandet pågår) för att säkerställa att den framtida domen får full verkan. I annat fall skulle verkan av avtalets återgång äventyras och följaktligen även den ändamålsenliga verkan av direktiv 93/13. Oftast fortsätter konsumenter som väcker en civilrättslig talan mot en bank för att låneavtalet ska ogiltigförklaras och för att det ska förordnas om att motsvarande belopp ska betalas för att reglera ett sådant ogiltigt avtal, att betala amorteringar med det belopp som banken kräver. Det är därför nödvändigt att redan i början av

ett sådant domstolsförfarande befästa (frysa) parternas rättsliga och faktiska situation, eftersom konsumenternas fortsatta betalning av amorteringar medför att den dom som meddelas efter förfarandet kommer att sakna ändamålsenlig verkan. I annat fall skulle klagandena (konsumenterna) vara tvungna att väcka motsvarande talan varje månad (efter varje ytterligare amortering), vilket skulle vara mycket besvärligt och förlänga förfarandet.

- 14 En sådan situation skulle i högre grad bestraffa konsumenten än näringsidkaren, vilket enligt den hänskjutande domstolen skulle undergräva den ändamålsenliga verkan med artikel 6.1 och artikel 7.1 i direktiv 93/13. Den skulle inte heller helt återställa den faktiska balansen mellan parternas rättigheter och skyldigheter, eftersom det är konsumenten (och inte näringsidkaren) som skulle vara tvungen att investera ytterligare tid och pengar för att göra gällande sina rättigheter genom att inleda ytterligare ett rättsligt förfarande.
- 15 Den hänskjutande domstolen anser att det enligt artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13, mot bakgrund av effektivitetsprincipen och kravet på att uppnå en verklig balans mellan parternas rättigheter och skyldigheter, krävs att den nationella domstolen då konsumenten i ett sådant fall inleder ett förfarande mot en näringsidkare (banken) i syfte att villkoren i ett låneavtal förklaras vara oskäligen och avtalet följaktligen förklaras vara ogiltigt och i syfte att det förordnas om återbetalning av de belopp som konsumenten har betalat på grundval av ett ogiltigt avtal (återgång), vidtar alla nödvändiga åtgärder (även interimistiska), som garanterar att förfarandet slutgiltigt reglerar den rättsliga situationen mellan konsumenten och näringsidkaren. Syftet med ett sådant förfarande är att dra alla rättsliga konsekvenser som enligt direktiv 93/13 följer av att ett avtalsvillkor förklaras vara oskäligt, inklusive fullständiga och slutgiltiga verkningar av en återgång - utan att konsumenten ska behöva inleda ytterligare ett förfarande.
- 16 Enligt den hänskjutande domstolen ska en sådan interimistisk åtgärd bestå i att befästa parternas rättsliga och faktiska situation vid den tidpunkt då förfarandet inleds, bland annat genom att upphäva skyldigheten att återbeta de amorteringar och räntor som följer av ett låneavtal som innehåller oskäligen villkor under den tid förfarandet pågår.
- 17 Mot bakgrund av vad som anförts ovan föreslår Sąd Okręgowy w Warszawie (Regionala domstolen i Warszawa, Polen) att tolkningsfrågan ska besvaras så, att tolkningen av nationella bestämmelser och nationell rättspraxis inte, i sådana mål som de som är aktuella vid de nationella domstolarna, ger den nationella domstolen rätt att avvisa konsumentens yrkande om att domstolen ska förordna om interimistiska åtgärder i form av avbrott i genomförandet av avtalet.